

Vymýcení rakoviny děložního čípku se stává realitou

HPV College, Praha, 30.1.2019

Austrálie se stane pravděpodobně první zemí na světě, kde by se mohlo podařit v horizontu příštích 20 let zcela eliminovat onemocnění rakovinou děložního čípku jako zdravotní hrozbu pro obyvatelstvo. Vyplývá to ze studie zveřejněné v prestižním odborném časopisu The Lancet. Její výsledky dobře ilustrují, čeho lze dosáhnout díky dobře nastaveným a vzájemně se doplňujícím očkovacím a screeningovým programům.

„Jednoduše nesmíme připustit, aby jakákoli žena na světě zemřela na nemoc, které je možné vhodnou prevencí předejít či ji úplně vyléčit. Máme k dispozici všechno, co potřebujeme, aby se rakovina děložního hrdla vyskytovala jen v knihách o historii,“ uvedl generální ředitel Světové zdravotnické organizace Dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus.

Vymýcení rakoviny děložního hrdla je reálné i v dalších zemích, včetně České republiky.

„Tato studie potvrdila, že s dobrou implementací vakcinačních programů, vysokým pokrytím cílové populace screeningem a soustavnou edukací můžeme jednou téměř všechny choroby spojené s HPV zcela vymýtit,“ uvádí MUDr. Vladimír Dvořák, Ph.D., mluvčí HPV College a předseda České gynekologické a porodnické společnosti ČLS JEP.

Rakovina děložního čípku – situace v ČR

V České republice je ročně diagnostikováno 900 případů rakoviny děložního čípku. 400 žen na toto onemocnění ročně zemře. Ačkoliv se daří zachytit stále více předrakovinových změn na děložním čípku a předejít tak rozvoji v rakovinu, stále se jedná o vysoká čísla. Tím spíše, že rakovina děložního čípku je onemocnění, kterému lze téměř 100 % předejít vhodnou prevencí.

Primární prevence rakoviny děložního čípku – očkování proti HPV

Rakovina děložního čípku je způsobena infekcí lidským papilomavirem (HPV z angl. *human papillomavirus*). Cílem primární prevence je zabránit nákaze infekcí HPV a následnému rozvoji onemocnění. Přenosu a infikování HPV šlo dříve zabránit pouze sexuální abstinencí (tj. nulovým sexuálním životem), celoživotní monogamií páru nebo užíváním kondomu, ale s vědomím toho, že ani kondom není stoprocentní ochranou, a že přenos infekce HPV je možný i při nekoitálních aktivitách (orální sex, mazlení).

Díky velkému medicínskému objevu a následnému vývoji „vakcíny proti rakovině“ se nyní proti HPV infekci můžeme účinně chránit pomocí očkování.

Nejvyššího efektu lze dosáhnout, pokud očkujeme dívky a chlapce ještě před zahájením sexuálního života, tj. dříve, než se mohou s infekcí HPV setkat. Ale i očkování po zahájení sexuálního života přináší výrazné snížení rizika rozvoje rakoviny děložního čípku a dalších HPV asociovaných onemocnění. Česká gynekologická a porodnická společnost ČLS JEP a HPV College doporučují očkování i po konizaci (ošetření předrakovinových stádií na děložním čípku).

Vakcíny jsou dostupné v cca 130 zemích světa a více než 60 z nich včetně ČR zařadilo očkování proti HPV do národních imunizačních programů. Pokrytí vakcinací a proces implementace se stát od státu liší. Nejlepších výsledků dosáhla Austrálie, kde se podařilo naočkovat velký počet mladých lidí, a dosáhnout tak snížení výskytu HPV infekce typy 6, 11, 16, 18 o zhruba 90 %, snížit výskyt genitálních bradavic o zhruba 90 %, předrakovinových změn na děložním hrdle nízkého stupně o zhruba 45 % a předrakovinových změn na děložním hrdle vysokého stupně o zhruba 85 %.

Očkování 13letých dětí

V roce 2012 bylo v ČR zahájeno očkování 13letých dívek hrazené z veřejných prostředků. Vzhledem k tomu, že se HPV infekce a s ní spojená rizika přenosu a rozvoje onemocnění týkají stejnou měrou i mužské populace, bylo v roce 2018 hrazené očkování zavedeno i pro stejně staré chlapce. V současné době je v ČR naočkováno zhruba 65 % dívek a 30 % chlapců v cílové věkové skupině.

Sekundární prevence rakoviny děložního čípku – screening

Screening karcinomu děložního čípku je systém, pomocí kterého lze zachytit onemocnění v jeho časných stádiích. V ČR se používá stěrů z děložního hrdla (cytologie) a ověřuje význam HPV DNA testů.

Stěry z děložního čípku – cytologické vyšetření pro všechny ženy zdarma

U nejčastějšího HPV karcinomu – rakoviny děložního čípku – lze odhalit předrakovinová stádia onemocnění pomocí stěru z děložního čípku. Děložní hrdlo (děložní čípek) je snadno přístupné pravidelnému vyšetření. To je založeno na pravidelných odběrech buněk z hrdla děložního. Jedná se o bezbolestný stěr prováděný gynekologem v rámci pravidelné roční prohlídky, kterou mají ženy v ČR hrazenou z veřejného zdravotního pojištění. Cytologické vyšetření buněk z hrdla děložního ukáže včas na počínající nádorové změny.

„Ženy mají stěr z děložního čípku zdarma v rámci každoročních prohlídek u svého gynekologa. Toto vyšetření v naprosté většině případů dokáže včas odhalit změny, které předcházejí rozvoji nádoru. Tyto změny lze velice snadno ošetřit, většinou bez potřeby hospitalizace. Přestože se účast na screeningu v posledních letech podařilo výrazně zvýšit, a přestože je prevence plně hrazena zdravotními pojišťovnami, mnohé ženy této možnosti nevyužívají. Pokud mezi ně patříte, určitě neváhejte a navštivte svého gynekologa. Pokud takového nemáte, poradte se se svými kamarádkami, praktickým lékařem nebo zdravotní pojišťovnou, kde Vám poskytnou informace o lékářích, kteří Vás mohou zaregistrovat. A mějte na paměti, že pravidelné gynekologické prohlídky se netýkají pouze mladých žen, ale i těch starších, které již neřeší antikoncepci, těhotenství apod., a tím pádem často gynekologické prohlídky opomenou. Diagnóza rakoviny děložního čípku v pokročilém stádiu je velmi často diagnostikována právě u těchto starších žen, které přestaly na gynekologii docházet,“ upozorňuje MUDr. Vladimír Dvořák, Ph.D.

HPV testy – moderní doplněk k prevenci rakoviny děložního

HPV test je novější, moderní automatizovanou metodou, která cíleně zjišťuje přítomnost vysoce rizikových typů HPV infekce, které způsobují rakovinu děložního čípku. Díky analýze DNA ze stěru děložního čípku je možno přesně určit přítomnost viru HPV a stanovit ještě přesněji míru ohrožení rakovinou. Na rozdíl od tradiční cytologie tento test umožňuje zjistit přítomnost infekce HPV mnohem dříve, než mohou být v důsledku jejího působení pozorovány přednádorové nebo nádorové změny na buňkách děložního čípku.

Informace, kterou žena prostřednictvím tohoto testu získá, může zásadním způsobem pomoci stanovit riziko rozvoje rakoviny děložního čípku v budoucnosti. Pokud se žena dozví včas, že jí hrozí riziko onemocnění, bude možné, aby byla podrobněji sledována. Pokud se naopak dozví, že infekce HPV v jejím organismu není přítomna, je její riziko vzniku nádoru spojeného s HPV infekcí velmi nízké dokonce na dobu několika následujících let.

Test HPV DNA je v České republice dostupný pro všechny ženy, které o něj u svého gynekologa projeví zájem. Zdravotní pojišťovny HPV testy zatím hradí pouze pacientkám, u kterých byl cytologický výsledek mimo normu a v některých dalších případech, např. u žen po ošetření přednádorových změn na děložním čípku. Ostatní ženy za test uhradí částku srovnatelnou s návštěvou dobrého kadeřníka. HPV DNA testy jsou až na výjimky doporučovány pouze ženám starších 30 let.

Unikátní studie LIBUSE

Možné vylepšení systému screeningu pomocí testu HPV DNA zkoumá unikátní studie LIBUSE. Finální analýza výsledků prvního roku trvání studie přináší přesvědčivá data o přínosu zapojení HPV testů do screeningu a pro Českou republiku poskytuje unikátní data o výskytu HPV, zejména o rozšíření rizikových typů a jejich rozložení podle věkových skupin.

„Výsledek testu HPV DNA určuje riziko vzniku rakoviny děložního čípku mimořádně přesným způsobem. Negativní výsledek testu HPV DNA představuje informaci o velmi nízkém riziku rozvoje rakoviny a mohl by umožnit prodloužení intervalu kontrol na 3 až 5 let. V důsledku by mohl vést ke zvýšení podílu žen, které se nechají vyšetřit,“ vysvětluje prof. MUDr. Jiří Sláma, Ph.D., hlavní odborný garant studie, a dodává: *„Výsledky české studie LIBUSE poskytují velmi silné argumenty pro vypracování nového algoritmu pro screening rakoviny děložního čípku v České republice.“*

Výzkum pokračuje a pacientky, které se účastní studie, jsou dále sledovány. Výsledky prvních kontrolních vyšetření ukazují, že ve skupině žen s negativním testem nedochází k rozvoji žádných abnormálních nálezů a že negativní HPV DNA test tak přináší spolehlivou informaci o absenci rizika vzniku rakoviny děložního čípku. Závěrečné kolo výzkumu proběhne za tři roky od začátku studie. Cílem bude potvrzení dlouhodobé bezpečnosti screeningu pomocí HPV DNA a možnosti při vstupní negativitě testu prodloužit interval jeho opakování na tři roky.

Studie také poskytla varující zjištění, že HPV může být přítomen i v organizmu zralých žen. Mezi ženami ve věkové skupině 50–60 let, které se účastnily studie a pravidelně chodí na preventivní prohlídky, bylo 3,9 % HPV pozitivních. Díky testu HPV DNA byly přednádorové změny v jejich organizmu diagnostikovány včas a optimálně ošetřeny.

Klíčové je pokrytí a účast žen na prevenci

Ani moderní lékařské postupy však nemohou pomoci ženám, které na gynekologické preventivní vyšetření nechodí. Podle aktuálních údajů jich na kontroly dochází jen 57,9 %.

„Česká republika velmi rychle zavádí všechny moderní metody prevence. Ženy v ČR mají přístup k takové péči, která je v mnoha vyspělých zemích velmi drahá a pro mnohé ženy nedostupná,“ uvádí MUDr. Vladimír Dvořák, Ph.D.

Nejúkazněnější jsou ženy mladších ročníků. Bohužel s narůstajícím věkem účast žen velmi výrazně klesá, současně s tím však značně narůstá riziko rozvoje rakoviny děložního čípku – průměrný věk pacientky s pokročilou rakovinou děložního čípku převyšuje 53 let. K populaci žen nad 50 let proto směřuje výrazný apel, aby pravidelně navštěvovaly gynekology, neboť jedině tak lze zásadním způsobem ovlivnit nepříznivou prognózu pozdě zjištěné rakoviny.

Nezapomínejte – nejen rakovina děložního čípku, nejen ženy

Rakovina děložního hrdla je nejčastější zhoubné onemocnění, které je spojeno s HPV infekcí. Ale není zdaleka jediné. Nákaza vysoce rizikovými typy HPV se týká žen i mužů. Může vést k rozvoji karcinomu vagíny, penisu, zevních rodidel, análního otvoru a stále se zvyšujícímu počtu karcinomů v oblasti hlavy a krku. Nízce rizikové typy HPV způsobují polypy dýchacích cest a genitální bradavice.

Bariéry prevence

Největší bariérou prevence je podle odborníků z HPV College nedostatečné povědomí veřejnosti o rizicích HPV infekce. Dále pak nedostatečné informování pacientů v ordinacích lékařů a v neposlední řadě také negativní mediální kampaň, která je proti očkování vedena. Bezpečnost a účinnost vakcín je opakovaně potvrzena bezpočtem studií, ale přesto se stále objevují nepravdivá a poplašná tvrzení. Mnozí pacienti se tak nedostanou k účinné prevenci a v budoucnu zcela zbytečně trpí nebo jsou ohroženi na životě některým z mnoha HPV onemocnění.

Proti všem bariérám se HPV College snaží bojovat. Provozuje edukační webové stránky, online poradnu pro veřejnost a iniciovala výzvu, ve které společně s řadou odborných lékařských společností vyzývá lékaře k větší intenzitě informování pacientů o rizicích a prevenci HPV infekce.

Prevenci rakoviny děložního čípku si mezi své hlavní cíle dala i WHO, která označila infekci HPV za pandemii a závažnější problém než HIV. Vyzývá veřejnost k aktivní prevenci a odmítání očkování považuje za jednu z největších hrozeb pro zdraví obyvatel.

HPV College – Edukace pro veřejnost i odborníky

HPV College je sdružení lékařů, které ve spolupráci s dalšími odborníky a subjekty informuje laickou i odbornou veřejnost o rizicích a prevenci infekce HPV a onemocněních, která tato v současnosti nejrozšířenější sexuálně přenosná infekce způsobuje.

HPV College provozuje webové stránky www.hpv-college.cz (pro laickou veřejnost) a www.hpvguide.cz (pro odborníky), kde může každý najít informace o této infekci, prevenci a léčbě, a také využít online poradnu s garancí odpovědi do 48 hodin. Stále se zvyšující počet dotazů denně od žen i mužů všech věkových kategorií ukazuje, že tato problematika je pro velkou část veřejnosti stále více aktuální.

„Poradna HPV College je nejen podporou pro veřejnost, ale také zdrojem poučení pro nás lékaře. Vidíme, co pacienti trápí, na co nenacházejí odpověď nebo odvahu se zeptat svého lékaře. Měsíčně přichází mnoho dotazů od žen i mužů všech věkových kategorií. Denně tak vidíme kolika lidem HPV ovlivnilo život, mnohdy zcela zbytečně. Informovanost o infekci HPV a prevenci onemocnění, které s ní souvisejí, je zcela klíčová.“ shrnuje MUDr. Vladimír Dvořák, Ph.D.